MEDIActive
YOUTH
BALKANS

Razdvajanje činjenica od fikcije

kritičko mišljenje

protiv

informacionog poremećaja i propagande

KURIKULUM
2025

Co-funded by
the European Union

Ova publikacija je nastala kao deo projekta
MEDIActive Youth: Informing the Balkans
podržanog od strane Erazmus+ programa.

Autori publikacije su članovi ekspertskog tima iz partnerskih NVO
predvođeni Aleksandrom Pavlovićem.
Projektni konzorcijum uključuje sljedećih šest organizacija:

Centar za društveno ekonomski razvoj
Srbija, koordinator

Bosnian Representative Association for Valuable Opportunities
Bosna i Hercegovina

Center for Intercultural Dialogue
Severna Makedonija

Hrvatska edukacijska i razvojna mreža za evoluciju sporazumijevanja
Hrvatska

Nevladino Udruženje Prima
Crna Gora

Pertej Barrierave
Albanija

Co-funded by
the European Union

Stavovi i mišljenja iznijeti u ovoj publikaciji pripadaju autorima i ne odražavaju nužno stavove Evropske unije ili Evropske agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Evropska unija i EACEA ne snose odgovornost za iznijete stavove.

Sadržaj

1. Uvod u informacionu pismenost 4
2. Vrste medija: tradicionalni vs digitalni i masovni 6
3. Uloga algoritama i društvenih mreža 8
4. Post-istina i informacioni poremećaj 10
5. Efikasne strategije pretraživanja 12
6. Lažne vijesti, dezinformacije i misinformacije 14
7. Alati za provjeru i verifikaciju činjenica 16
8. AI generisane slike i video zapisi 18
9. Omladinski medijski aktivizam 20
10. Šta je kritičko mišljenje? 22
11. Vještine i alati za razvoj kritičkog mišljenja 24
12. Logičke zablude 26
13. Kritičko čitanje medijskih poruka 28
14. Analiziranje novinskih članaka 30
15. Globalni pogled na informisanje 32

Lekcija 1

Uvod u informacionu pismenost

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija upoznaje polaznike sa konceptom informacione pismenosti, fokusirajući se na njenu definiciju, značaj i praktičnu primjenu u današnjem medijskom okruženju. Učesnici će istraživati kako da kritički ocjenjuju izvore vesti, prepoznaju pristrasnosti i razlikuju pouzdane informacije. Kroz diskusije, aktivnosti i primjere iz stvarnog svijeta, lekcija ima za cilj da opremi učesnike alatkama za snalaženje kako bi prepoznavali dezinformacije, razumjeli ulogu vijesti u društvu i postali odgovorni korisnici medija.

Onlajn edukativni sadržaji

- ***Lekcija*** o informacionoj pismenosti iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- ***Kviz*** o informacionoj pismenosti iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- ***Alati*** za provjeru činjenica kao što su Google Fact Check Explorer, YouTube DataViewer i Google Lens.

Ključne riječi

Informaciona pismenost, pouzdani izvori, provjera činjenica, pogrešne informacije-misinformacije

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je da upozna polaznike sa značajem informacione pismenosti u digitalnom dobu. Lekcija ističe sposobnost kritičke analize izvora vijesti i provjere tačnosti informacija. Cilj je da učesnike osnaži da donose informisane odluke i doprinesu bolje informisanom društvu smanjenjem širenja dezinformacija.

Ishod lekcije

Učesnici će:

- Razumjeti koncept i opseg informacione pismenosti.
- Prepoznati ulogu vijesti u oblikovanju javnog razumijevanja i demokratskog učešća.
- Razviti vještine za kritičko ocjenjivanje izvora vijesti i prepoznavanje pristrasnosti.
- Ovladati praktičnim koracima za provjeru informacija i odgovorno dijeljenje sadržaja.
- Razmotriti društveni značaj medijske pismenosti.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni dio lekcije

- Započnite angažovanim pitanjem: *"Šta za vas znači novinarska pismenost?"*
- Dajte kratak pregled lekcije i njenog značaja u današnjem svijetu kojim dominiraju mediji.
- Predstavite primjer dezinformacije i njenog uticaja, na primjer viralnu lažnu vijest.

min. 6 - 20: Kolaborativno učenje

- Razgovarajte o definiciji i opsegu informacione pismenosti, naglašavajući razlike između ozbiljnih vijesti, uvodnika, mišljenja i sponzorisanog sadržaja.
- Istražite ulogu vijesti u društvu, ističući njihovu funkciju u informisanju građana, pozivanju institucija na odgovornost i jačanju društvene kohezije.
- Organizujte grupnu diskusiju o izazovima koje nosi širenje dezinformacija u digitalnom dobu.

min. 21 - 50: Praktična priprema

- Usmjeravajte učesnike kroz vježbu provere činjenica koristeći primjere iz stvarnog svijeta.
- Organizujte grupnu aktivnost u kojoj učesnici analiziraju pouzdanost vijesti ispitujući njen izvor, činjenice i moguće pristrasnosti.
- Predstavite alate za provjeru činjenica i pokažite kako da ih efikasno koriste.
- Podstaknite učesnike da uporede više izvora vijesti kako bi proverili informacije.

min. 51 - 60: Zaključak

- Rezimirajte ključne tačke razgovora, naglašavajući važnost kritičke evaluacije i odgovorne upotrebe medija.
- Postavite refleksivna pitanja poput:
  "Kako možete primijeniti vještine informacione pismenosti u svakodnevnom životu?"
  "Koje korake možete preduzeti da se borite protiv dezinformacija u svojoj zajednici?"
- Ponudite resurse za dalje učenje, uključujući onlajn alate i članke o informacionoj pismenosti.

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; internet veza; pristup *Moodle-u*; primjeri novinskih članaka i scenarija provjere činjenica; hendauti ili digitalni linkovi sa alatima za provjeru činjenica; Prezentacija u *Pauerpointu/Preziju* koja sadrži vizuelne materijale (slike i video isječke).

Lekcija 2

Vrste medija: tradicionalni vs digitalni i masovni

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje evoluciju medija od tradicionalnih do digitalnih platformi, ispitujući njihove posebne karakteristike, uloge i uticaj na modernu komunikaciju. Učesnici će steći uvid u ključne odlike tradicionalnih medija, uključujući štampu, radio-televizijske i *outdoor* formate, kao i razvoj digitalnih platformi poput veb-sajtova, blogova, društvenih mreža i servisa za strimovanje videa. Lekcija naglašava razlike između jednosmerne komunikacije u tradicionalnim medijima i interaktivne prirode digitalnih platformi, ističući angažovanje publike, pristupačnost, prilagodljivost sadržaja i kredibilitet. Učesnici će razumjeti izazove koje donose dezinformacije u digitalnom prostoru i značaj provjere činjenica i kritičke evaluacije izvora informacija.

Onlajn edukativni sadržaji

- ***Lekcija*** Tradicionalni mediji vs digitalni, masovni i društveni iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- ***Kviz*** Tradicionalni mediji vs digitalni, masovni i društveni iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"

Ključne riječi

Razvoj medija, tradicionalni mediji, digitalni mediji, društvene mreže, interaktivnost

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je da razvije razumijevanje učesnika o evoluciji medija, fokusirajući se na razlike i međusobnu povezanost tradicionalnih i digitalnih platformi. Lekcija teži da unaprijedi njihovu medijsku pismenost kroz razvijanje kritičkog mišljenja o kredibilitetu, pristupačnosti i interakciji različitih vrsta medija. Takođe, cilj je da opremi učesnike praktičnim vještinama za evaluaciju izvora informacija i promovisanje njihove odgovorne upotrebe.

Ishod lekcije

Na kraju ove lekcije, polaznici će razumjeti evoluciju medija od tradicionalnih ka digitalnim platformama, prepoznajući njihove jedinstvene karakteristike, prednosti i izazove. Moći će da uporede ove vrste medija u pogledu interakcije, pristupačnosti, kredibiliteta i prilagodljivosti. Pored toga, analiziraće ulogu medija u oblikovanju komunikacije i globalne povezanosti, stičući vještine za odgovorno korišćenje različitih medijskih platformi i donošenje informisanih odluka u sve više digitalizovanom svetu.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni dio lekcije

- Započnite pitanjem: *"Koju medijsku platformu najčešće koristite i zašto?"*
- Ukratko predstavite cilj i ishode lekcije, naglašavajući značaj medijske pismenosti

min. 6 - 15: Sadržaj prezentacije

- ***Tradicionalni mediji:*** Objasnite karakteristike štampe, radio-televizijskih i *outdoor* medija, fokusirajući se na kredibilitet i jednosmjernu komunikaciju.
- ***Digitalni mediji:*** Diskutujte o veb-sajtovima, blogovima, društvenim mrežama i striming servisima, ističući njihovu interaktivnost i prilagodljivost.
- ***Poređenje:*** Koristite Venov dijagram ili tabelu za sažeto prikazivanje sličnosti i razlika.

min. 16 - 30: Interaktivna aktivnost

- Podijelite učesnike u parove ili male grupe.
- **Zadatak**: Analizirajte prednosti i nedostatke datog primjera medija (npr. novinski članak vs. objava na društvenoj mreži).
- Grupe ukratko prezentuju svoje zaključke.

min. 31 - 50: Diskusija i praktična primjena

- ***Diskusija***: Vodite razgovor o kredibilitetu medija i dezinformacijama. Postavite pitanja poput: *"Zašto mislite da se dezinformacije brže šire na digitalnim platformama?"*
- ***Praktični zadatak***: Dajte učesnicima mješovite primjere stvarnih i lažnih vesti. U parovima, neka identifikuju pouzdane informacije koristeći tehnike provjere činjenica.

min. 51 - 60: Zaključak

- Sumirajte ključne tačke.
- Razmotrite značaj medijske pismenosti.
- Dodijelite zadatak za samostalni rad: *"Analizirajte svoje navike korišćenja medija tokom naredne nedelje i identifikujte jednu promjenu koju možete napraviti da ih poboljšate."*

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; Internet veza; pristup *Moodle-u*; primjeri novinskih članaka i scenarija slučajeva za provjeru činjenica; Prezentacija u *Pauerpointu*/*Preziju* koja sadrži vizuelne materijale (slike i video isječke).

Lekcija 3

Uloga algoritama i društvenih mreža

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje ulogu algoritama društvenih mreža u oblikovanju sadržaja sa kojim se korisnici susrijeću na digitalnim platformama. Algoritmi utiču na širenje svih vrsta informacija na internetu, uključujući politički diskurs, i mogu doprinijeti širenju dezinformacija. Polaznici će analizirati kako ovi algoritmi stvaraju "filter mjehure",, pojačavaju pristrasnost i utiču na javno mnjenje. Pored toga, lekcija će uvesti praktične strategije za prepoznavanje algoritamskih manipulacija i diverzifikaciju izvora vijesti kako bi se unaprijedila medijska pismenost i kritičko razmišljanje.

Onlajn edukativni sadržaji

- Studije o uticaju algoritama na društvene mreže
- Alati za onlajn provjeru vijesti
- Studije slučaja o dezinformacijama (izbori, COVID-19)

Ključne riječi

Algoritmi, filter mehuri, društvene mreže, misinformacije, medijska pismenost, kritičko mišljenje

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je pomoći polaznicima da razviju kritičko razumijevanje toga kako algoritmi društvenih mreža oblikuju sadržaj koji korisnici vide i utiču na njihovu percepciju informacija. Kroz ovu lekciju, učesnici će naučiti da prepoznaju pristrasnost u svojim feedovima i razviju strategije za diversifikaciju izvora informacija.

Ishod lekcije

Na kraju lekcije, polaznici će moći da:

- Objasne kako algoritmi funkcionišu i razumiju njihovu ulogu u oblikovanju sadržaja na društvenim mrežama.
- Analiziraju uticaj algoritama na politički diskurs i kako algoritmi utiču na dezinformacije.
- Prepoznaju filter mjehure i algoritamske pristrasnosti.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni dio lekcije

- Interaktivna anketa: *"Kako biraš vijesti koje čitaš?"* ili *"Da li misliš da društvene mreže utiču na tvoj pogled na određene teme?"*
- Diskusija: Prikažite učesnicima dva različita *fida* sa društvenih mreža (jedan konzervativan, jedan liberalan) i pitajte ih kako algoritmi mogu uticati na to šta korisnici vide ili koji korisnici će vidjeti određene sadržaje.

min. 6 - 20: Kolaborativno učenje

- Teme za diskusiju:
  Kako algoritmi utiču na filtere i preporučeni sadržaj na platformama kao što su TikTok, Facebook, Twitter/X.
  Uticaj Twittera na američke izbore i kako algoritamsko promovisanje sadržaja utiče na ponašanje glasača.
- Istraživanja pokazuju da preko 50% korisnika Facebooka vidi samo sadržaje koji se podudaraju sa njihovim stavovima, a samo 14,7% redovno viđa suprotne stavove.
- Grupna aktivnost: Podijelite polaznike u male grupe i dodijelite svakoj grupi različite scenarije algoritamskog djelovanja. Grupe analiziraju kako ovi scenariji utiču na korisnike i prezentuju svoje zaključke.

min. 21 - 50: Praktična priprema

- Vježba: Polaznici će otvoriti svoje *fidove* na društvenim mrežama i zabilježiti koje teme se najčešće pojavljuju. Diskutujte o razlikama između fidova i kako personalizacija utiče na raznovrsnost sadržaja.
- Debata o uticaju algoritama: *"Da li društvene mreže treba regulisati kako bi se spriječile manipulacije?"* ili *"Da li algoritmi pomažu ili štete demokratiji?"*
- Vježba provere činjenica: Upoznajte učesnike sa alatkama za provjeru vjerodostojnosti vijesti. Polaznici ispituju prave i lažne vesti i procjenjuju njihovu pouzdanost.

min. 51 - 60: Zaključak

- Rekapitulacija ključnih tačaka.
- Osmišljena diskusija: *"Kako vam ove vještine mogu pomoći da se bolje snalazite u onlajn informacijama?"*

Materijali / oprema

Video projektor, laptop, internet veza, skrinšotovi različitih fidova sa društvenih mreža, primjeri studije slučaja, *Pauerpoint*/*Prezi* prezentacija, *Canva*.

Lekcija 4

Post-istina i informacioni poremećaj

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje izazove koje donosi informacioni poremećaj u digitalnom dobu, ispituje kako se lažne i obmanjujuće informacije šire i razmatra različite kategorije informacionog poremećaja. Sadržaj takođe obuhvata i pojam post-istine. Polaznici će obrađivati stvarne primjere, istraživati različite alate za provjeru takvog sadržaja i raspravljati o etičkim i društvenim posljedicama dezinformacija. Cilj ove lekcije je unapređenje vještina kritičkog mišljenja i medijske pismenosti kako bi se učesnicima pomoglo da se snalaze u svijetu punom informacionih poremećaja.

Onlajn edukativni sadržaji

- "*The Poynter Institute* – članci o onlajn provjeri činjenica."
- "Arizona State University – alati za identifikaciju lažnih slika i videa."
- "FactCheck.org – razotkrivanje lažnih priča na Facebooku i drugim platformama."
- TEDx govor Čarlsa Sajksa: *"Navigating a Post-Truth World"*.
- Alati za onlajn provjeru: Snopes, FactCheck.org, Politifact, guides.vote.

Ključne riječi

Misinformacije, dezinformacije, malinformacije, post-istina, medijska pismenost, kritičko mišljenje

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je pomoći polaznicima da razviju jasno razumijevanje kako funkcioniše informacioni poremećaj i kako on utiče na javnu percepciju. Kroz ovu sesiju, polaznici će naučiti kako se dezinformacije šire, kako da prepoznaju različite oblike obmanjujućeg sadržaja i koje strategije mogu koristiti za provjeru tačnosti informacija. Kroz pristup kritičkog mišljenja, ova lekcija ima za cilj da pripremi učesnike za odgovorno i promišljeno korišćenje medija.

Ishod lekcije

Polaznici će moći da:

- Razlikuju dezinformacije, lažne vijesti i malinformacije.
- Identifikuju tehnike korišćene u obmanjujućem sadržaju, kao što su manipulisani i fabrikovani mediji.
- Prepoznaju stvarne primjere dezinformacija i analiziraju njihov uticaj.
- Koriste digitalne alate za provjeru informacija i suzbijanje lažnih narativa.
- Učestvuju u raspravama o etičkim implikacijama informacionog poremećaja danas.

Tok lekcije

min. 1 - 10: Uvodni dio lekcije

- Interaktivna anketa za učesnike: *"Da li ste ikada bili izloženi informaciji na internetu za koju ste kasnije saznali da je lažna? To uključuje dijeljenje, vjerovanje ili širenje te informacije."*
- Diskusija o ličnim iskustvima sa dezinformacijama i uvođenje ključnih pojmova lekcije.
- Kratak video koji podstiče na razmišljanje o viralnim dezinformacijama (opciono, u zavisnosti od trajanja diskusije).

min. 11 - 30: Kolaborativno učenje

- Objašnjenje tri glavne kategorije informacionog poremećaja: namjerne dezinformacije, nehotične dezinformacije i malinformacije.
- Pružanje stvarnih primjera, kao što su dezinformacije tokom izbora, dipfejkovi i teorije zavere.
- Diskusija o tome kako emocije i pristrasnosti doprinose post-istini u politici.
- Podjela učesnika u male grupe za analizu različitih studija slučaja dezinformacija.

min. 31 - 50: Praktična primjena

- Podučavanje polaznika kako da provjeravaju informacije koristeći alate za provjeru činjenica.
- Upoređivanje pravih i lažnih medijskih sadržaja, uz potragu za nedosljednostima u kontekstu i manipulaciju slikama.
- Organizovanje debate o etičkim dilemama: *“Da li društvene mreže treba da strože regulišu dezinformacije?”*

min. 51 - 60: Zaključak

- Rekapitulacija ključnih zaključaka, uključujući značaj medijske pismenosti.
- Kviz na platformi Kahoot za učvršćivanje ključnih pojmova informacionog poremećaja.
- Podsticanje učesnika da vježbaju tehnike provere medija.

Materijali / oprema

Projektor, laptop/desktop računar, internet veza; primjeri manipulativnih ili fabrikovanih sadržaja; pristup alatima za verifikaciju (Snopes, TinEye, FactCheck.org); Kahoot ili sličan kviz.

Lekcija 5

Efikasne strategije pretraživanja

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje kako se kretati kroz veliki svijet onlajn informacija koristeći efektivne strategije pretraživanja. Učesnici će naučiti da koriste ključne riječi i operatore, napredne alate za pretraživanje i tehnike provjere kako bi efikasno locirali tačne i relevantne informacije. Sesija naglašava važnost provjere izvora, razumijevanja pristrasnosti i korišćenja preciznih alata kako bi pretraživanje postalo vještina korisna u ličnim i profesionalnim kontekstima.

Onlajn edukativni resursi

- Lekcija o efektivnim strategijama pretraživanja iz onlajn Moodle kursa "Sortiranje činjenica od fikcije"
- Kviz o efektivnim strategijama pretraživanja iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Biblioteka resursa za strategije pretraživanja

Ključne riječi

Strategije pretrage,
operatori pretrage,
napredni alati,
unakrsna provjera,
kredibilnost-vjerodostojnost

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je da unaprijedi sposobnost polaznika da efikasno pretražuju informacije na internetu, učeći ih strategijama za preciznije pretraživanje, provjeru kredibilnosti i identifikovanje pristrasnosti. Savladavanjem ovih vještina, učesnici će biti bolje opremljeni za pronalaženje pouzdanih informacija, uštedu vremena i izbjegavanje dezinformacija.

Ishod lekcije

- Razumjeti značaj efektivnih strategija pretraživanja u kretanju kroz onlajn informacije.
- Naučiti kako koristiti ključne reči i operatore pretraživanja za preciznije rezultate.
- Primijeniti napredne alate za pretraživanje radi preciznih i ciljanih pretraga.
- Razviti tehnike provjere za utvrđivanje kredibilnosti izvora.
- Prepoznati ulogu pouzdanih informacija u donošenju informisanih odluka.

Tok lekcije

min. 1 - 10: Uvodni dio lekcije

- Započeti angažujućim pitanjem: *"Sa kojim izazovima se susrijećete prilikom pretraživanja informacija na internetu?"*
- Pružiti pregled lekcije, naglašavajući vrijednost efikasnog i tačnog pretraživanja.
- Ilustrovati na primjeru uobičajen izazov pri pretraživanju, kao što je pronalaženje kredibilnih izvora o aktuelnoj temi.

min. 11 - 30: Kolaborativno učenje

- Diskutujte o ulozi ključnih reči i operatora pretraživanja u preciziranju rezultata. Uvedite operatore kao što su navodnici (""), minus znak (-), OR i džoker (*).
- Pružite primjere kako specifične pretrage mogu dati tačnije rezultate.
- Istražite prednosti naprednih alata za pretraživanje, kao što su filteri za datum, jezik i tip fajla.
- Omogućite grupnu diskusiju o uobičajenim zamkama u onlajn pretraživanju i kako ih prevazići.

min. 30 - 50: Praktična primjena

- Sprovedite praktičnu aktivnost u kojoj učesnici vježbaju korišćenje operatora pretraživanja i naprednih alata za pronalaženje specifičnih informacija.
- Usmeravajte učesnike u analizi pretrage radi provjere pouzdanosti i neutralnosti. Uvedite tehnike provjere poređenjem informacija iz više kredibilnih izvora.
- Ohrabrite polaznike da podijele svoja iskustva i diskutuju o strategijama za unapređenje svojih navika pretraživanja.

min. 51 - 60: Zaključak

- Sumirajte ključne strategije, naglašavajući važnost preciznosti i kredibilnosti u onlajn pretraživanju.
- Postavite refleksivna pitanja, kao što su:
  "Kako ove strategije mogu unaprijediti vaš proces istraživanja?"
  "Koje korake ćete preduzeti kako biste osigurali da informacije koje pronađete budu tačne?"
- Pružite resurse za dalju praksu, uključujući alate i vodiče za napredne tehnike pretraživanja.

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; Internet veza; pristup Moodle-u; primjeri korisnih vebsajtova za efikasnu pretragu; hendauti ili digitalni linkovi za napredne strategije pretrage; *Pauerpoint*/*Prezi* prezentacija.

Lekcija 6

Lažne vijesti, dezinformacije i misinformacije

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija se bavi učestalošću "lažnih vijesti" u današnjem digitalnom svetu i razjašnjava razliku između pogrešnih informacija (nenamjerno netačnih informacija) i dezinformacija (namjerno netačnog sadržaja). Kroz analizu stvarnih primjera, polaznici uče da prepoznaju karakteristike obmanjujućih medija i vježbaju korišćenje alata za provjeru (potvrđivanje ili opovrgavanje) upitnih tvrdnji. Lekcija naglašava važnost informisanosti i kritičkog angažmana na internetu.

Onlajn edukativni sadržaji

- *Lekcija o lažnim vijestima u onlajn Moodle kursu*
- *Kviz o lažnim vijestima u onlajn Moodle kursu*
- *Sajtovi za provjeru činjenica (npr. Faktograf, Raskrikavanje)*
- *Alati za pretragu slika (Google Reverse Image Search, TinEye)*

Ključne riječi

Lažne vesti, dezinformacije, misinformacije, provjera činjenica, medijska pismenost, kritičko mišljenje

Cilj lekcije

- Definisanje pojmova "lažne vijesti", dezinformacije i pogrešne informacije, te razjašnjavanje njihovih razlika.
- Pomaganje polaznicima da razviju praktične vještine za otkrivanje i opovrgavanje obmanjujućih ili netačnih informacija.
- Naglašavanje stvarnih posljedica širenja neprovjerenih tvrdnji.

Ishod lekcije

Na kraju lekcije, učesnici će moći da:

- Identifikuju ključne razlike između pogrešnih informacija i dezinformacija.
- Prepoznaju uobičajene znake upozorenja da su možda u pitanju lažne vijesti.
- Primijene osnovne alate za provjeru kredibiliteta vijesti.
- Razmotre etičke implikacije dijeljenja neprovjerenih informacija.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni dio lekcije

- Aktivnost: Zamolite učesnike da se sjete neke "šokantne" ili "nevjerovatne" vijesti na koju su nedavno naišli na društvenim mrežama. Da li su je provjerili prije nego što su joj povjerovali ili je podijelili sa drugima?
- Diskusija: Kratko razmotrite koliko je lako naći iznenađujuće priče na internetu bez potvrde njihove autentičnosti.

min. 6 - 20: Kolaborativno učenje

- Prezentacija koja uključuje ključne definicije kao što su lažne vijesti, dezinformacije, pogrešne informacije.
- Grupna diskusija o razlozima stvaranja ili širenja lažnih vijesti (finansijska dobit, političke agende ili jednostavne greške) i načinima za njihovo opovrgavanje.
- Prikaz kratkih regionalnih primjera dezinformacija i pogrešnih informacija.

min. 21 - 50: Praktična primjena

- Aktivnost: *"Istinito ili lažno?"*
- Podijelite polaznike u male grupe i dajte im primjere novinskih članaka (od kojih su neki legitimni a neki lažni).
- Učesnici analiziraju svaki primjer koristeći okvirna pitanja: Da li je izvor pouzdan? Da li postoje očigledni znaci upozorenja u naslovima ili slikama?
- Označavaju svaki kao vjerovatno istinit, vjerovatno lažan ili neizvjestan.
- Demonstracija alata: Pokazati kako se vrši pretraga slika pomoću Google Reverse Image Search ili TinEye, te kako se koristi sajt za proveru činjenica (npr. *Faktograf*) da bi se vidjelo kako se tvrdnje obično provjeravaju.
- Razgovor: Diskutujte o zaključcima svake grupe, ističući posebno lukave ili suptilne lažne priče.

min. 51 - 60: Zaključak

- Rezimirajte ključne tačke, kao što su razlika između dezinformacija i pogrešnih informacija, znakovi na koje treba obratiti pažnju (prenaglašeni naslovi, sumnjivi izvori), i praktični alati (sajtovi za provjeru činjenica, provjera kredibiliteta izvora).
- Reflektivna pitanja:

"Kako može provera informacija prije dijeljenja smanjiti širenje lažnih vesti?" ili "Zašto bi neko namjerno stvarao dezinformacije?"

- Dalje aktivnosti: podstaknite polaznike da vježbaju provjeru jedne aktuelne vijesti prije sljedeće sesije, koristeći demonstrirane alate.

Materijali / oprema

Projektor ili ekran za prikazivanje primjera naslovnih strana i slika; aparati sa pristupom internetu (laptopovi, tableti i/ili pametni telefoni) za provjeru činjenica i obrnutu pretragu slika; pristup vebsajtovima za provjeru činjenica (*Faktograf*, *Raskrikavanje*).

Lekcija 7

Alati za provjeru i verifikaciju činjenica

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

U današnjem digitalnom dobu, dezinformacije i lažne vijesti brzo se šire. Neophodno je znati kritički analizirati i provjeravati informacije, posebno za novinare, nastavnike i svakodnevne korisnike medija. Ova lekcija će se fokusirati na alate i tehnike za efikasnu provjeru činjenica i verifikaciju, kao i na uobičajene greške koje treba izbjegavati. Učesnici će steći praktično iskustvo korišćenja resursa za provjeru tvrdnji, slika, videa i izvora, čime će unaprijediti svoju sposobnost informisanog i odgovornog korišćenja medija.

Onlajn edukativni sadržaji

- ***Lekcija*** o alatima za provjeru činjenica i verifikaciju iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- ***Kviz*** o alatima za provjeru činjenica i verifikaciju iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije".

Ključne riječi

Provjera činjenica,
alati za verifikaciju činjenica,
medijska pismenost,
dezinformacije,
misinformacije

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je da opremi učesnike vještinama i znanjem za korišćenje alata za provjeru činjenica i verifikaciju, kritičkim tehnikama za procjenu izvora i prepoznavanje uobičajenih grešaka u procesu verifikacije informacija.

Ishod lekcije

Na kraju lekcije, učesnici će steći kritičko razumijevanje značaja provjere činjenica i njene uloge u borbi protiv dezinformacija. Upoznaće se sa ključnim alatima i tehnikama za provjeru činjenica, što će im omogućiti da efikasno provjeravaju vijesti, slike, video zapise i druge oblike medija. Takođe, naučiće da procjenjuju vjerodostojnost izvora, prepoznaju i izbjegavaju uobičajene greške kao što su pristrasnost potvrde, oslanjanje na jedan izvor, pogrešno tumačenje satire i zanemarivanje konteksta, te primjenjivati ove veštine kako bi postali razboritiji potrošači medija.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni dio časa

- **Diskusija:** Pitajte učesnike o njihovim iskustvima sa dezinformacijama i kako provjeravaju informacije kada naiđu na nešto sumnjivo.
- **Predstavite temu:** Ukratko objasnite značaj provjere činjenica i rizike od dezinformacija i lažnih vesti.
- **Definišite ključne pojmove:** Uvedite pojmove kao što su provjera činjenica, dezinformacije i lažne vijesti.

min. 6 - 15: Pregled alata za provjeru i verifikaciju činjenica

- **Predstavite listu alata:** Upoznajte učesnike sa alatima kao što su Google Fact Check Explorer, Snopes, PolitiFact, FactCheck.org, TinEye i InVID. Dajte kratak pregled svakog alata i demonstrirajte njihovu upotrebu na primjerima.
- **Grupna diskusija:** Zamolite učesnike da podijele utiske/iskustva koji alati su im najkorisniji i zašto.

min. 16 - 30: Aktivnost 2 - tehnike provjere informacija

- **Upoređivanje izvora**: Pokažite kako upoređivati tvrdnje sa pouzdanim izvorima. Koristite primjer zdravstvene tvrdnje ili vijesti i demonstrirajte kako konsultovati pouzdane veb stranice (npr. WHO, PubMed).
- **Obrnuta pretraga slika i metapodaci**: Pokažite učesnicima kako koristiti Google Reverse Image Search i druge alate kao što je FotoForensics za provjeru autentičnosti slika.
- **Procjena pristrasnosti izvora**: Ukratko demonstrirajte kako provjeriti pristrasnost izvora koristeći alate kao što je Media Bias/Fact Check.

min. 31 - 50: Aktivnost 3 - prepoznavanje tipičnih nedostataka

- **Predstavite uobičajene greške:** Diskutujte o pristrasnosti potvrde, oslanjanju na jedan izvor, pogrešnom tumačenju satire i zanemarivanju konteksta.
- **Interaktivna diskusija:** Dajte primjere svake greške i pitajte učesnike kako bi riješili svaki scenario.

min. 51 - 60: Osvrt na prethodni sadržaj i diskusija

- **Rezimirajte glavne tačke:** Sumirajte alate, tehnike i greške o kojima se diskutovalo tokom lekcije.
- **Pitanja i odgovori:** Omogućite učesnicima da postave pitanja ili podijele svoje mišljenje o lekciji.

Materijali / oprema

Video projektor, računar ili pametni telefon, internet veza, *Google Fact Check Explorer, Snopes, PolitiFact, FactCheck.org, TinEye*, hendauti za sumiranje i ilustraciju, *Prezi* ili *Pauerpoint* prezentacija.

Lekcija 8

AI generisane slike i video zapisi

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje sve veću prisutnost slika i video snimaka kreiranih pomoću vještačke inteligencije (AI), fokusirajući se na način na koji se one kreiraju, uticaj koji imaju na društvo i strategije za prepoznavanje AI generisanog sadržaja. Učesnici će ispitati poznate primjere AI generisanih medija, otkriti tehnike za razotkrivanje takvog sadržaja i raspravljati o etičkim i moralnim implikacijama. Cilj ove lekcije je jačanje medijske pismenosti i vještina kritičkog mišljenja polaznika u eri vještačke inteligencije.

Onlajn edukativni sadržaji

- Lekcija o AI generisanim slikama i video snimcima iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Kviz koji pokriva različite aspekte AI generisanog sadržaja iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Onlajn izvori za verifikaciju kao što su:
- *TinEye*, Google Reverse Image Search,
- *FotoForensics*, InVID Verification Plugin, *Sensity*.

Ključne riječi

AI-generisani mediji, dipfejk, medijska pismenost, kritičko mišljenje, etička upotreba vještačke inteligencije

Cilj lekcije

Cilj ove sesije je pružiti polaznicima sveobuhvatnu informaciju o razumijevanju AI generisanih slika i video snimaka, načina na koji se oni kreiraju i društvenih implikacija ove pojave. Njena svrha je unapređenje kritičkog mišljenja i medijske pismenosti učesnika kroz učenje kako da prepoznaju AI medije, procijene njihovu autentičnost koristeći različite alate i metode, te razmotre etičke implikacije njihove upotrebe. Razumijevanje AI tehnologije ključno je za snalaženje u digitalnom svijetu koji je sve više pod njenim uticajem, a ova lekcija pomaže u omogućavanju informisanih i odgovornih interakcija sa takvim medijskim sadržajima.

Ishod lekcije

Učesnici će naučiti kako se AI generisani mediji proizvode i koriste, kao i kako da prepoznaju i verifikuju vještački sadržaj kroz kritičku analizu i digitalne alate. Razmotriće neke etičke probleme kao što su dezinformacije i privatnost u vezi sa upotrebom AI, primijeniti novostečene vještine za procjenu autentičnosti i uključiti se u informisane rasprave o uticaju AI generisanih medija na današnje društvo.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni dio lekcije

- Uključivanje učesnika i uvod u temu postavljanjem opštih pitanja o temi
- Primjer: Interaktivna anketa na Mentimeteru: *"Da li ste naišli na AI generisanu sliku ili video snimak? Ako da, gdje?"*
- Prikaz primjera takvih generisanih medija (dipfake video snimci, AI generisana umetnost)
- Uvod u temu i predstavljanje ciljeva lekcije.

min. 6 - 20: Kolaborativno učenje

- Diskusija: Poznati slučajevi AI generisanih medija:
- Dipfake TikTok video sa Tomom Kruzom
- AI generisana umjetnost koja osvaja takmičenja
- Lažni video snimak kampanje Kamale Haris
- Opis uobičajenih alata i tehnologija korišćenih u AI generisanom sadržaju, kao što su dipfake modeli i DALL-E 2.
- Vođenje razgovora u malim grupama o tome kako ove tehnologije utiču na društvo (dezinformacije, kreativni potencijal, pitanja autorskih prava).

min. 21 - 50: Praktična primjena

- Vježbanje prepoznavanja AI generisanog sadržaja:
- Upoređivanje autentičnih i AI generisanih medija.
- Analiza lažnih video snimaka sa nepravilnostima (u osvjetljenju, simetriji, metapodacima).
- Debata o etičkim dilemama:
  "Da li AI generisane slike treba obilježiti kako bi se razlikovale od autentičnih?"
  "Da li AI generisana umjetnost umanjuje vrednost ljudske kreativnosti?"
- Učesnici koriste onlajn alate (npr. TinEye, FotoForensics) za verifikaciju slika i video snimaka.
- Kviz na Kahootu fokusiran na etička pitanja i glavne aspekte prepoznavanja AI generisanih medija.

min. 51 - 60: Zaključak

- Rekapitulacija ključnih tačaka: *Alati i metode; Etička razmatranja*
- Podsticanje učesnika da nastave sa vježbanjem verifikacije medija koristeći alate
- Reflektivna pitanja sa naglaskom na ono što bi trebalo da zapamte iz ove lekcije, na primjer:
  Kako ove vještine mogu pomoći u svakodnevnom životu?
  Kako planirate da koristite AI medije?

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; internet veza; primjeri AI-generisanih slika i videa; pristup alatima za verifikaciju (npr. TinEye, InVID); pristup Moodle-u; Prezentacija u *Pauerpointu*/*Preziju* koja sadrži vizuelne materijale (slike i video klipove).

Lekcija 9

Mladi i medijski aktivizam

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje aktivizam mladih i njegov razvoj u digitalnom dobu. Ona pruža pregled aktivizma mladih, njegovih glavnih oblika, nedavnih ključnih primjera i uloge društvenih mreža u oblikovanju političke svijesti i povećanju angažmana. Polaznici će ispitati prirodu digitalnog aktivizma, uključujući njegove prednosti i izazove, kao i uticaj medijske pismenosti na informisano učešće mladih. Cilj lekcije je jačanje kritičkog mišljenja i razumijevanja digitalnog aktivizma kod učesnika.

Onlajn edukativni sadržaji

- Arapsko proljeće i društvene mreže (studija slučaja)
- Aktivizam protiv klimatskih promjena (upotreba društvenih mreža od strane Grete Tunberg)
- #MeToo pokret i onlajn aktivizam
- Izvještaj Evropske komisije o korišćenju društvenih mreža kod mladih
- BBC izvještaj o uticaju Cambridge Analytica na Brexit i američke izbore
- Aktivizam mladih u digitalnom dobu

Ključne riječi

aktivizam mladih, društvene mreže, digitalni angažman, medijska pismenost, politička osviješćenost

Cilj lekcije

Cilj lekcije je pružiti učesnicima sveobuhvatno razumijevanje aktivizma mladih u digitalnom dobu. Polaznici će istražiti kako su društvene mreže transformisale aktivizam, kako kao alat za mobilizaciju tako i kao potencijalno ograničenje za dugoročni angažman. Takođe će razmotriti etičke probleme vezane za digitalni aktivizam i dezinformacije, stičući vještine kritičke medijske pismenosti za efikasno kretanje u onlajn prostorima.

Ishod lekcije

Na kraju lekcije, učesnici će:

- Analizirati ulogu društvenih mreža u savremenom aktivizmu, uključujući prednosti i rizike.
- Procijeniti studije slučaja pokreta koje vode mladi a koji su omogućeni digitalnim platformama.
- Identifikovati izazove u održavanju angažmana i izbjegavanju dezinformacija.
- Razviti vještine kritičkog mišljenja za procjenu onlajn aktivizma i medijskog uticaja.

Tok lekcije

min. 1 - 10: Uvodni dio lekcije

- Interaktivna anketa: *"Da li ste ikada učestvovali ili bili pod uticajem onlajn aktivizma? Ako da, kako?"* (Koristite alate kao što su Mentimeter ili Poll Everywhere.)
- Prikaz kratkih primjera digitalnog aktivizma (npr. klimatski aktivizam Grete Tunberg na Twitter/X-u, viralne kampanje poput #MeToo).
- Diskusija o ciljevima lekcije i značaju razumijevanja digitalnog aktivizma.

min. 11 - 30: Kolaborativno učenje

- Definisati aktivizam mladih i njegov istorijski značaj.
- Diskutovati o stvarnim primjerima:
- Protesti Arapskog proljeća i uloga Twiter/X-a.
- Korišćenje društvenih mreža od strane pokreta Black Lives Matter za mobilizaciju.
- Male grupne diskusije: kako su društvene mreže promijenile aktivizam?

min. 31 - 50: Praktična primjena

- Učesnici analiziraju prednosti i rizike aktivizma na društvenim mrežama:
- Potencijalne teme za debatu:
  "Da li je aktivizam na društvenim mrežama pravi aktivizam?"
  "Da li bi društvene mreže trebale da regulišu politički sadržaj?"
- Učesnici procjenjuju izvore vijesti i diskutuju o vjerodostojnosti u aktivizmu na društvenim mrežama.

min. 51 - 60: Zaključak

- Rekapitulacija ključnih tačaka.
- Reflektivna diskusija:
  "Kako možete odgovorno koristiti društvene mreže za aktivizam?"

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; Internet veza; pristup Moodle-u; Studije slučaja aktivizma na društvenim mrežama (npr. Arapsko proljeće, Black Lives Matter); Radni listovi za analizu uticaja medija na aktivizam; onlajn alati za provjeru činjenica (npr. Snopes, FactCheck.org); Pitanja za debatu i diskusiju.

Lekcija 10

Šta je kritičko mišljenje?

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje suštinu kritičkog mišljenja, prateći njegovo porijeklo, značajne doprinose i praktičnu primjenu. Učesnici će naučiti kako kritičko mišljenje omogućava pojedincima da analiziraju informacije, procjenjuju dokaze i donose obrazovane zaključke. Korišćenjem istorijskih primjera, poput Sokratove "primaljske" metode, i savremenih primjena u različitim oblastima, lekcija naglašava važnost kritičkog mišljenja u snalaženju u savremenim društvenim izazovima. Interaktivne diskusije i aktivnosti unaprijediće sposobnost učesnika da jasno, racionalno i kritički razmišljaju u različitim kontekstima.

Onlajn edukativni sadržaji

- Lekcija o kritičkom mišljenju iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Kviz o kritičkom mišljenju iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Onlajn igre i aktivnosti za unapređenje kritičkog mišljenja, poput: *Chess.com*, The Talos Principle, Spent *Numberdyslexia.com*, *Brainstorm.*

Keywords

Kritičko mišljenje, sokratovska metoda, medijska pismenost, rješavanje problema, racionalizam

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je upoznati učesnike sa konceptom kritičkog mišljenja kroz naglašavanje njegovih osnovnih ideja, pružanje istorijskog konteksta i primjene u savremenom društvu. Lekcija ima za cilj unapređenje njihove sposobnosti da analiziraju informacije, procjenjuju dokaze i donose obrazovane zaključke, kako bi mogli uspješno da se snalaze u složenim pitanjima i donose informisane odluke u različitim ličnim i profesionalnim kontekstima.

Ishod lekcije

Učesnici će se informisati o istoriji i razvoju kritičkog mišljenja, kao i o njegovoj primjeni u različitim industrijama, uključujući poslovanje, zdravstvo i obrazovanje. Naučiće da primjenjuju tehnike kritičkog mišljenja koje se mogu koristiti u stvarnim situacijama, poput preispitivanja pretpostavki i procjene dokaza. Pored toga, učesnici će razmotriti društveni značaj kritičkog mišljenja za promovisanje zajedničkog, kooperativnog rješavanja problema i donošenja informisanih odluka.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni dio

- Uključivanje učesnika i uvođenje u temu postavljanjem opštih pitanja, poput:
  "Šta za vas znači kritičko mišljenje?"
- Kratak pregled lekcije, sa fokusom na relevantnost teme u savremenom svijetu.
- Predstavljanje primjera kritičkog mišljenja u praksi, poput scenarija donošenja odluka.

min. 6 - 20: Kolaborativno učenje

- Diskusija: Porijeklo kritičkog mišljenja, sa naglaskom na Sokratove doprinose i sokratovsku metodu.
- Ističući ključne istorijske razvojne faze (prosvetiteljstvo, različiti mislioci), polaznici u malim grupama istražuju temu.
- Vođenje grupne diskusije o primjeni i značaju kritičkog mišljenja u demokratskim društvima i u vezi sa medijskom pismenošću.

min. 21 - 50: Praktična primjena

- Korišćenje sokratovske metode za istraživanje kompleksnog pitanja:
- Vođenje učesnika kroz analizu pitanja, razmatranje više perspektiva i donošenje obrazloženih i utemeljenih zaključaka.
- Grupna aktivnost u kojoj učesnici analiziraju stvarni scenario (procjena konfliktnih novinskih članaka).
- Podsticanje učesnika da individualno ili u parovima koriste igre poput Chess.com, Spent itd. kako bi unaprijedili strateško i refleksivno mišljenje.

min. 51 - 60: Zaključak

- Sažetak lekcije naglašavanjem značaja, upotrebe i istorije kritičkog mišljenja.
- Reflektivna pitanja sa naglaskom na to šta bi trebalo da zapamte iz ove lekcije, poput:
  "U kom aspektu svog života mislite da možete primijeniti kritičko mišljenje?"
  "Koje prepreke mogu sprečavati ljude da kritički razmišljaju?"

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; internet konekcija; pristup Moodle-u; primjeri sokratskih dijaloga i scenarija za kritičko mišljenje; pristup onlajn igrama poput Chess.com i Spent; materijali za dalje čitanje o kritičkom mišljenju u obliku handouta ili digitalnih linkova; *Pauerpoint*/*Prezi* prezentacija obogaćena vizuelnim materijalima (slike i video isječci) i informacijama zasnovanim na istraživanjima.

Lekcija 11

Vještine i alati za razvoj kritičkog mišljenja

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ovaj obrazovni scenario proširuje pojam kritičkog mišljenja i uvodi glavne alate i vještine kritičkog mišljenja, koji imaju za cilj poboljšanje razumijevanja, razmišljanja i kritičkog razmatranja ugla iz kojeg je priča ispričana. Učesnici će biti upoznati sa različitim alatima i tehnikama koji mogu značajno unaprijediti vještine kritičkog mišljenja, uz praktične vježbe i istorijske primjere koji ilustruju njihovu primjenu. Takođe će biti upoznati sa konceptom narativne teorije, gdje svaki medijski sadržaj predstavlja narativ, što znači da postoji neko ko ga priča i da svaka priča ima određeni ugao iz kojeg je ispričana. Ovaj ugao naziva se perspektiva ili tačka gledišta.

Onlajn edukativni sadržaji

- Lekcija o alatima i vještinama kritičkog mišljenja iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Kviz o alatima i vještinama kritičkog mišljenja iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Istraživanje mapiranja argumenata pomoću Rationale

Ključne riječi

Kritičko mišljenje,
alati i tehnike za kritičko mišljenje,
analiza i interpretacija,
razumijevanje kritičkog mišljenja,
sokratovska metoda

Cilj lekcije

Cilj lekcije je da učesnici shvate da je kritičko mišljenje fundamentalna, ključna vještina za današnju medijsku pismenost i orijentaciju u savremenom medijskom svijetu, ali i važna kognitivna vještina. Upoznaće se sa različitim alatima i tehnikama, kao što su: analiza, interpretacija, zaključivanje, objašnjenje, samoregulacija, otvorenost uma, koje mogu značajno unaprijediti njihove sposobnosti razmišljanja, uz praktične vježbe i istorijske primjere koji ilustruju njihovu primjenu.

Ishod lekcije

Polaznici će bolje razumjeti ključne vještine i alate kritičkog mišljenja i njihovu važnost za današnju medijsku pismenost i orijentaciju u savremenom medijskom svetu. Moći će da identifikuju izvore za vježbanje i unapređenje kritičkog mišljenja i razumiju istorijske primjere glavnih metoda kritičkog mišljenja.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni dio

Uvodna aktivnost – Efektivan način uključivanja učesnika i postavljanja zajedničkih očekivanja je uvođenje nekoliko preliminarnih pitanja o temi. Predavač uvodi temu i sadržaj časova, priprema PauerPoint/Prezi prezentaciju; koriste se različite metode podučavanja: predavanje, diskusija, grupni rad, samorefleksija.

min. 5 - 20: Kolaborativno učenje

Učesnici razgovaraju o tome kako se kritičko mišljenje može unaprijediti i koje su vještine potrebne za to. Predavač objašnjava ključne informacije: osnovne vještine kritičkog mišljenja (analiza, interpretacija, zaključivanje, objašnjenje, samoregulacija, otvorenost uma) i pominje istorijske primjere kritičkog mišljenja (Sokratova metoda, naučna revolucija, prosvjetiteljstvo, projekat Menhetn).

min. 20 - 35: Diskusija i praktična promjena

Predavač postavlja pitanje koje treba kritički ispitati u formi Sokratove metode (predložene teme su relevantne za današnje vrijeme: "Društvene promjene u današnjem svijetu su nemoguće"; "Ekonomska nejednakost u svijetu raste" nasuprot "Apsolutno siromaštvo brzo nestaje" (Džordan Piterson); "Vještačka inteligencija će preuzeti sve naše poslove, i to nije nužno loša stvar" (Ilon Mask) itd.).
Da bi se ovi alati efikasno koristili, predavač vodi učesnike kroz sledeće korake:

1. Identifikujte problem ili pitanje.
2. Prikupite relevantne informacije iz pouzdanih izvora.
3. Primijenite odgovarajuće alate kritičkog mišljenja.
4. Analizirajte i procijenite informacije.
5. Donesite zaključke i odluke.
6. Razmotrite proces i rezultate.

min. 35 - 50: Kahoot kviz

Igrajte Kahoot kviz sa učesnicima koji pokriva različite aspekte alata i tehnika kritičkog mišljenja: Kviz o vještinama i alatima kritičkog mišljenja.

min. 51 - 60: Zaključna razmatranja

Napravite kratak sažetak lekcije, istaknuvši da kritičko i temeljno razmišljanje o aktuelnim pitanjima današnjeg svijeta može pomoći boljem razumijevanju, većoj samosvijesti i donošenju boljih odluka o sadašnjosti i budućnosti. Predstavite izvore za dalje čitanje i vježbanje. Postavite nekoliko pitanja koja će učesnicima pomoći da se sjete najvažnijih poruka koje ste željeli da prenesete.

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; internet veza; pristup *Moodle*-u; primjeri novinskih članaka i scenarija za provjeru činjenica; hendauti ili digitalni linkovi za alate za provjeru činjenica; Prezentacija u *Pauerpointu*/*Preziju* koja sadrži vizuelne materijale (slike i video isečke).

Lekcija 12

Logičke zablude: kako izbjeći pogrešno zaključivanje

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje logičke zablude, greške u rezonovanju koje slabe argumente i mogu se koristiti za manipulaciju publikom. Polaznici će naučiti da prepoznaju i analiziraju uobičajene zablude koje ljudi često koriste nesvesno. Uključiće se u diskusije, praktične vježbe i debate kako bi razvili svoje vještine kritičkog mišljenja i sposobnost konstruisanja validnih argumenata. Cilj lekcije je unapređenje rezonovanja polaznika, poboljšanje njihove sposobnosti evaluacije argumenata i jačanje njihove spremnosti za logički dijalog.

Onlajn edukativni sadržaji

- "Thou Shall Not Use Logical Fallacies" (veb-sajt sa posterima i resursima)
- "Your Bias Is" (veb-sajt o kognitivnim pristrasnostima)
- PRECOBIAS pedagoški resursi (nastavni planovi o kritičkom mišljenju)
- Onlajn kvizovi o logičkim zabludama

Ključne riječi

Logičke zablude, kritičko mišljenje, argumentacija, dezinformacije, kognitivna pristrasnost

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je opremiti polaznike sposobnošću da prepoznaju i izbjegavaju logičke zablude u argumentima. Razumijevanjem mehanizama pogrešnog rezonovanja, učesnici će unaprijediti svoje kritičko mišljenje, evaluaciju argumenata i komunikacione vještine. Lekcija takođe ima za cilj da učesnike učini otpornijim na dezinformacije, omogućavajući im da pažljivije pristupaju novim informacijama i uključuju se u diskusije.

Ishod lekcije

Na kraju lekcije, polaznici će:

- Razumjeti šta su logičke zablude i zašto su problematične.
- Moći da prepoznaju i analiziraju uobičajene logičke zablude.
- Unaprijediti svoje rezonovanje i konstrukciju argumenata.
- Naučiti da učestvuju u diskusijama i debatama koristeći vještine logičkog rezonovanja.
- Prepoznati ulogu kognitivnih pristrasnosti u pogrešnom rezonovanju.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni dio

- Interaktivna anketa: *"Znate li neki poznat lažni-obmanjujući argument? Šta ga čini obmanjujućim?"* (Korišćenje alata kao što su Mentimeter ili Poll Everywhere.)
- Prikaz poznatog primjera logičke zablude (npr. poznata politička izjava ili reklama).
- Kratak uvod u koncept logičkih zabluda i pregled ciljeva lekcije.

min. 11 - 30: Kolaborativno učenje

- Diskusija o značajnim logičkim zabludama koristeći primjere iz stvarnog sveta koje učesnici lako prepoznaju.
- Rad u malim grupama na identifikaciji zabluda u datim izjavama.
- Razgovor o tome zašto su ove zablude ubjedljive i kako mogu dovesti do zablude.

min. 31 - 50: Praktična primjena

- Analiza uobičajenih logičkih zabluda u medijima, reklamama i debatama.
- Aktivnost: učesnici učestvuju u simuliranim debatama gdje moraju da otkriju i istaknu zablude u argumentima protivnika.
- Korišćenje onlajn alata i kvizova za testiranje vještina prepoznavanja zabluda.

min. 51 - 60: Zaključak

- Rekapitulacija ključnih tačaka lekcije.
- Reflektivna diskusija:
  "Kako se vještine iz ove lekcije mogu primijeniti u akademskom pisanju, debatama i ličnim diskusijama?"
- Podsticanje učesnika da nastave sa vježbanjem analizirajući medije i argumente sa kojima se svakodnevno susreću.

Materijali / oprema

Video projektor, laptop/desktop računar, internet veza; primjeri logičkih zabluda u medijima (reklame, politički govori, debate); Radni listovi sa vježbama za prepoznavanje zabluda; Pristup onlajn alatima za provjeru i kvizovima.

Lekcija 13

Kritičko čitanje medijskih poruka

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija pruža detaljnije informacije o tome kako se medijske poruke analiziraju na kritički način. Učesnici uče da prepoznaju uobičajene znakove pristrasnosti, manipulacije i nepouzdanih informacija u različitim medijskim formatima. Kroz praktične primjere i grupne vježbe, polaznici će razviti vještine potrebne za procjenu pouzdanosti i kredibiliteta različitih izvora. Ova lekcija promoviše odgovorno korišćenje medija, omogućavajući polaznicima da donose dobro zasnovane sudove u svijetu bogatom informacijama.

Onlajn edukativni sadržaji

- Lekcija o kritičkom čitanju medijskih poruka iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Kviz o kritičkom čitanju medijskih poruka iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Alati/veb-sajtovi za proveru činjenica (npr. *Faktograf*, *Raskrikavanje*)

Ključne riječi

Medijska pismenost, prepoznavanje pristrasnosti, pouzdanost izvora, provera činjenica, manipulativni jezik, kritičko mišljenje

Cilj lekcije

- **Pomoći** učesnicima da prepoznaju pristrasnost i manipulaciju u različitim medijskim porukama.
- **Uputiti** učesnike kako da procijene pouzdanost medijskih izvora analizom njihove svrhe, upotrebe jezika i kredibiliteta.
- **Pružiti praktične alate i vještine** kao što su provera činjenica i pretraga slike unazad za verifikaciju medijskog sadržaja i procjenu njegove istinitosti.

Ishod lekcije

Na kraju ove lekcije, polaznici će moći da:

- **Prepoznaju i opišu** uobičajene znakove pristrasnosti i nepouzdanih informacija u medijima.
- **Procijene** kredibilitet izvora analizom namjere, jezika i činjenične potkrepe.
- **Koriste** jednostavne i efikasne metode za provjeru činjenica ili verifikaciju medijskih tvrdnji.
- **Razumiju** kako emocionalni okidači i taktike ubjeđivanja mogu oblikovati percepciju i mišljenje publike.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni dio lekcije

- **Aktivnost:** Zamolite polaznike da brzo nabroje gdje najčešće viđaju medijske poruke (npr. društvene mreže, reklame, vesti).
- **Diskusija:** Podstaknite ih da podijele nedavne medijske poruke koje su im privukle pažnju. Zašto se i po čemu te poruke izdvajaju? (npr. šokantni naslovi, emocionalni jezik, zanimljive vizuelne prikaze)

min. 6 - 20: Kolektivno učenje

- Prezentacija ključnih koncepata: identifikacija pristrasnosti, procjena pouzdanosti izvora i prepoznavanje namjere.
- Grupna aktivnost: učesnici upoređuju dva članka koji opisuju isti događaj, ali sa različitim tonovima ili izborom riječi. Zamolite ih da zabilježe razlike u fraziranju, izboru činjenica ili naglasku. Diskutujte kako ovi suptilni izbori mogu oblikovati percepciju javnosti.

min. 21 - 50: Praktična primjena

- Demonstracija alata: pokazati kako se obavlja pretraga slike unazad i provjerava da li je slika korišćena u obmanjujućem kontekstu. Posjetite sajt za provjeru činjenica i prođite kroz primjer kako je viralna tvrdnja potvrđena ili opovrgnuta.
- Aktivnost za prepoznavanje manipulativnog jezika: prikažite niz naslova ili kratkih izvoda iz teksta, od kojih neki koriste izrazito emocionalne ili senzacionalističke izraze. Učesnici ističu ili podvlače manipulativni jezik i primećuju kakav efekat on može imati na čitaoce.
- Diskusija: razmislite o tome kako brzo možemo biti pod uticajem ako ne zastanemo da se zapitamo: *"Ko je ovo napisao? Zašto? Koji su dokazi?"*

min. 51 - 60: Zaključak

- Sažetak: podsetite na važnost prepoznavanja pristrasnosti, razumijevanja izvora i provjere činjenica.
- Reflektivna pitanja: *"Kako može prepoznavanje pristrasnosti promijeniti vašu percepciju onlajn posta?"* ili *"Zašto se neki mediji oslanjaju na emocionalne trigere i kako to može uticati na javni diskurs?"*
- Ohrabrite učesnike da primijene barem jedan korak verifikacije prije dijeljenja bilo kakvog potencijalno kontroverznog sadržaja.

Materijali / oprema

Projektor ili platno za prikazivanje medijskih primjera; aparati sa internet konekcijom; linkovi ka lekciji i kvizu na Moodle onlajn kursu; pristup veb-sajtovima za provjeru činjenica i obrnutu pretragu slika.

Lekcija 14

Analiziranje novinskih članaka

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija upoznaje polaznike sa načinom kritičkog čitanja i analize novinskih članaka i pisanih medija. Učesnici će upoznati "obrnutu piramidu", koja pruža pregled strukture i elemenata koje bi članak trebao da sadrži. Dodatno, uključena metoda za istraživanje izvora vijesti pomaže u boljem razumijevanju evaluacije izvora i relevancije dokaza. Ova lekcija će poslužiti kao dobra osnova za pomoć polaznicima da prepoznaju razliku između čistih činjenica i mišljenja u pisanim medijima.

Onlajn edukativni sadržaji

- Lekcija o analizi novinskih članaka iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Kviz o analizi novinskih članaka iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"

Ključne riječi

novinski-medijski članci;
obrnuta piramida;
SIFT mehanizam;
Činjenice; gledišta/viđenja;

Cilj lekcije

Cilj lekcije je da pruži učesnicima opšta znanja o tome kako kritički čitati vijesti i kako razlikovati relevantne od irelevantnih izvora. Lekcija takođe teži da upozna učesnike sa mehanizmima provjere činjenica i analize članaka kao preduslova za donošenje odluka o temama o kojima čitaju.

Ishod lekcije

Učesnici će moći da prepoznaju kako je strukturiran dobro napisan novinski tekst i na koji način su informacije u njemu predstavljene. Steći će vještine u kritičkom čitanju onlajn članaka sa kojima se susrijeću i moći će da prepoznaju koji izvori su irelevantni i da li prikazuju činjenice ili ne. Takođe, učesnici će moći da razmotre specifične slučajeve koje pronađu onlajn.

Tok lekcije

min. 1 - 15: Uvodni dio lekcije

- Upoznavanje učesnika sa lekcijom i kratko objašnjenje termina i ključnih riječi koji će se koristiti tokom lekcije.
- Postavljanje pitanja učesnicima: Koje vrste članaka čitaju? Sa kojih izvora dobavljaju članke? Šta za njih predstavlja pouzdan članak?

min. 15 - 30: Teorijski dio

- Objašnjenje obrnute piramide učesnicima i njeno prikazivanje kroz konkretan postojeći članak.
- Korišćenje pomenutog članka za objašnjenje SIFT mehanizma, sa posebnim fokusom na izvor članka.

min. 30 - 55: Praktičan zadatak

- Učesnici će biti podijeljeni u četiri grupe, i svaka grupa će morati da pronađe članak i identifikuje sve djelove obrnute piramide u tom članku. Takođe, grupa treba da objasni zašto je odabrala taj izvor i šta ga čini relevantnim.
- Diskusija: učesnici iz svake grupe će prezentirati članak na kojem su radili pred ostalima i dobiće povratne informacije.
- Sumiranje zaključaka iz grupne prezentacije i povratnih informacija.

min. 51 - 60: Zaključak

- Razgovor sa učesnicima o ključnim tačkama koje su naučili i gdje i kako mogu primijeniti stečena znanja.

Materijali / oprema

Projektor; laptop računar; Internet veza; Moodle; Canva prezentacija; onlajn članci/postovi.

Lekcija 15

Globalni pogled na informisanje

Vrijeme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

U međusobno povezanom svijetu, razumijevanje načina na koji se vijesti prenose širom svijeta ključno je za razvijanje medijske pismenosti i kritičkog mišljenja. Ova lekcija istražuje razlike u izvještavanju i prenošenju vijesti u različitim zemljama, uticaj političkih i kulturnih konteksta, te ulogu međunarodnih novinskih agencija. Učesnici će steći uvid u različite načine na koje se vijesti prikazuju i naučiti da kritički procjenjuju globalne novinske narative.

Onlajn edukativni sadržaji

- Lekcija o alatima za provjeru činjenica iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Kviz o alatima za provjeru činjenica iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"

Ključne riječi

Globalne vijesti, novinarstvo, medijska pismenost, sloboda medija, kulturni kontekst, međunarodne novinske agencije, politički uticaj

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je da pruži učesnicima alate i znanje potrebno za razumijevanje različitosti globalnog izvještavanja i prenošenja vijesti i kritičku analizu uticaja političkih, kulturnih i ekonomskih konteksta na novinarstvo.

Ishod lekcije

Na kraju lekcije, učesnici će imati sveobuhvatno razumijevanje kako politički, kulturni i ekonomski faktori utiču na izvještavanje i prenošenje vijesti u različitim zemljama. Razvijaće sposobnost kritičke evaluacije novinskih narativa, prepoznavanja pristrasnosti i tehnika oblikovanja koje utiču na globalne događaje. Takođe će steći uvid u ulogu međunarodnih novinskih agencija u oblikovanju javnog mnjenja i naučiti da cijene raznovrsnost novinskih perspektiva. Na kraju, biće opremljeni da kritički i promišljeno pristupe globalnom izvještavanju.

Tok lekcije

min. 1 - 10: Uvodni dio lekcije

- Kratka diskusija: *"Zašto se izvještavanje vijesti razlikuje u različitim zemljama?"*
- Prikaz kratkog video isječka koji prikazuje izvještavanje o istom događaju od strane medija iz različitih zemalja.
- Istaknuti ključne teme lekcije: uporedna analiza vijesti, politički i kulturni konteksti, međunarodne novinske agencije.

min. 11 - 25: Uporedna avaliza vijesti

- Korišćenje slajdova za prikaz primjera novinskih organizacija (npr. BiBiSi, Foks Njuz, Ksinhua, Al Džazira).
- Diskusija o razlikama u regulatornim okvirima, nivoima slobode štampe i novinarskim standardima.
- Grupna aktivnost: Učesnici analiziraju kratke izvatke vijesti iz dvije zemlje i identifikuju razlike u prikazu i tonu.

min. 26 - 45: Uticaj političkog i kulturnog konteksta

- Pregled uticaja vlasti-centara moći, cenzure i kulturnih vrijednosti u izvještavanju i prenošenju vijesti.
- Studije slučaja: uporediti izvještavanje o globalnom događaju od strane medija iz tzv. demokratske zemlje (npr. Velike Britanije) i tzv. autoritarne zemlje (npr. Kina).
- Otvorena diskusija: *"Kako kulturni normi oblikuju način na koji se vijesti prezentuju?"*

min. 46 - 55: Uloga međunarodnih novinskih agencija

- Predstavljanje agencija kao što su Rojters, AP, AFP i Al Džazira, sa diskusijom o njihovom globalnom uticaju.
- Prikaz primjera kako lokalni mediji prenose sadržaj ovih agencija.
- Interaktivna aktivnost: Učesnici procjenjuju način prikaza iste priče od strane lokalnog medija i originalnog izvora (npr. *Reuters-Rojters*).

min. 55 - 60: Zaključak

- Rekapitulacija ključnih tačaka lekcije.
- Grupna diskusija: *"Kako razumijevanje globalnih perspektiva vijesti može poboljšati medijsku pismenost?"*
- Podjela materijala sa ključnim sažecima i preporukama za dalje istraživanje.

Materijali / oprema

Video projektor, računar ili pametni telefon, internet veza, Prezi ili Pauerpoint prezentacija, hendauti sa materijalom sa primerima.

MEDIActive
YOUTH
BALKANS

MEDIAktivni Mladi: Informisanje na Balkanu

Co-funded by
the European Union